

рамушка Л. М. Психологія управління. — К., 2003; 10. Карстаньє П. Эффективные школы // Управление в образовании: проблемы и подходы. Практическое руководство. — М., 1995; 11. Коломінський Н. Л. Психологія педагогічного менеджменту. — К., 1996; 12. Крыжко В. В. Павлютенков Е. М. Основы менеджмента в образовании: теория, практика, психология успешного управления. — Запорожье, 2000; 13. Маслов В. И., Драгун В. П., Шаркунова В. В. Теоретичні основи педагогічного менеджменту. — К., 1996; 14. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента / Пер. с англ. — М., 1992; 15. Освітній менеджмент. / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. — К., 2003; 16. Пикельная В. С. Теоретические основы управления. — М., 1990.

Л. І. Даниленко

МЕНЕДЖМЕНТ ЗНАНЬ (англ. knowledge management) — поняття, що прийшло в освіту із сфери менеджменту організацій; являє собою нову галузь менеджменту, що стала активно розвиватися у 90-х роках ХХ ст. Вона має справу з управлінням інтелектуальним капіталом організації, сфокусована на процесах і людських ресурсах, що залучені до створення, поширення і оцінки знань, необхідних для реалізації ефективної діяльності організації. Завданнями М. з. є: а) досягнення цілей організації за рахунок зростання інтелектуального капіталу та ефективного його використання; б) підвищення ефективності рішень, що приймаються лідерами організації; в) створення передумов для появи інновацій, використання бенчмаркінгу в усіх сферах діяльності; г) профес. розвиток і мотивація персоналу; д) підвищення ефективності процесів проектування розвитку організації, її процесуальних характеристик, результатів і маркетингу.

М. з. являє собою технологію, що включає комплекс формалізованих методів, які охоплюють: пошук і отримання знань від живих і неживих об'єктів (носіїв знань), структурування та систематизацію знань (для забезпечення їх зручного збереження і використання), аналіз знань (виявлення залежностей та аналогій), оновлення (актуалізацію знань), поширення знань, генерацію нових знань.

Розвиток М. з. в освіті вимагає вирішення таких пріоритетних завдань, як перетворення школи на організацію, що навчається (school as learning organization), та розвиток інноваційних освітніх мереж.

Теоретики розвитку школи як організації, що навчається (П. Сенге, Ф. Ньюменн), визначили такі основні її характеристики: 1) орієнтація на майбутнє; 2) вільний обмін інформацією; 3) прихильність до навчання та індивід. розвитку; 4) стимулювання співробітників до проявів творчості, розвитку креативних здібностей; 5) створення клімату відкритості й довіри; 6) навчання на власних і чужих уроках, як позитивних, так і негативних.

Розвиток М. з. в освіті передбачає мережування інноваційної діяльності, тобто утворення та розвитку інноваційних освітніх мереж. У філософ. вимірі ідею розвитку освітніх мереж пов'язують з концепціями холістичного розвитку знання, в якому окремі галузі знань взаємопов'язані в рамках єдиної мережі. У такому контексті школи стають не ізольованими структурними одиницями вертикальної ієрархії, якою досі була і все ще залишається будь-яка освітня система, а «вузлами» єдиної мережі знань. Основними вимірами діяльності інноваційних освітніх мереж дослідники Х. Ван Аалст, Д. Хопкінс, П. Вольстеттер та деякі ін. вважають: 1) політ. — об'єднання в мережі дозволяє однодумцям перетворитися на політ. силу, що може лобювати інноваційні ідеї та програми у певних владних структурах; б) інформ. — мережі дають можливість швидкого обміну інформацією, що становить інтерес для індивід. й організаційного розвитку; в) психол. — новатори, діяльність яких є часто ізольованою, обмеженою рамками одного навч. закладу, отримують можливість обміну ідеями, що приводить до зростання їх творчого потенціалу; г) метод. — інноваційна діяльність потребує набуття нових навичок, мережі дають новаторам змогу набути їх у своїх колег.

У розвинених країнах існують десятки інноваційних освітніх мереж, які об'єднують сотні й навіть тисячі шкіл. Найвідомішими у західному світі творцями освітніх мереж є американці Р. Славін (проект «Успіх для всіх»), Г. Левін (проект «Школи прискореного розвитку»), Т. Сайзер (проект «Коаліція важливих шкіл»), М. Венг (проект «Громада для навчання»), Д. Комер (проект «Програма розвитку школи»), британець Д. Хопкінс (проект «Підвищуємо якість освіти для всіх»).

Поняття «М. з.» входить в укр. пед. науку на поч. ХХІ ст. в контексті розвитку сучасної теорії освітнього менеджменту.

Лит.: 1. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англослов'янських країн в контексті глобалізації (90-і рр. ХХ—поч. ХХІ ст.). — Суми, 2004; 2. OECD. Networks of innovation: Towards new models of managing schools and systems. — Paris, 2003.

А. А. Сбруєва

МЕТОД — це спосіб побудови й обґрунтування системи філософ. знання; сукупність прийомів і операцій практичного і теор. освоєння дійсності. Своїми генетичними коренями М. бере початок із практичної діяльності. Прийоми практичних дій людини із самого початку повинні були узгоджуватися з властивостями і законами дійсності, з об'єктивною логікою тих речей, з якими вона мала справу. Розвиток і диференціація М. мислення в ході розвитку пізнання привели до вчення про М. — методологію.

Основний зміст науки утворюють, насамперед, наук. теорії, перевірені практикою: будь-яка така теорія по суті виконує функції М. при побудові ін. теорій в даній або навіть в ін. галузях знання, або у функції М., який визначає зміст і послідовність експериментальної діяльності.

Хоча проблема М. обговорювалася ще в античній філософії, систематичний розвиток М. пізнання та їх вивчення розпочинаються лише в новий час, з виникненням експериментальної науки.

Сучасна система методів науки така ж різноманітна, як і сама наука. Існує безліч різних класифікацій М. Кажуть, напр., про М. експерименту, М. обробки емпіричних даних, М. побудови наук. теорій і їх перевірки, М. викладання наук. результатів тощо. За ін. класифікацією М. поділяються на філос. і спеціально-наук. Ще одна класифікація спирається на різні М. якісного і кількісного вивчення реальності. Поглиблення взаємозв'язків наук приводить до того, що результати, моделі й М. одних наук дедалі ширше використовуються в ін., відносно менш розвинутих науках.

Така різноманітність М. науки і сама творча природа наук. мислення роблять вкрай проблематичною можливість побудови єдиної теорії наук. М. в строгому сенсі слова — теорія, яка б давала повний і систематичний опис усіх існуючих і можливих М.

Що багатший арсенал М. тієї чи ін. науки, то успішнішою є діяльність учених. Основною функцією М. є внутрішня організація і регулювання процесу пізнання чи практичного перетворення того чи ін. об'єкта. Отже, М. (у тій чи ін. формі) зводиться до сукупності певних правил, прийомів, способів, норм пізнання і дії. Він є системою приписів, принципів, вимог, які повинні орієнтувати дослідника у розв'язанні конкретного завдання, досягненні певного результату в тій чи ін. сфері діяльності. М. дисциплінує пошук істини, заощадує сили і час (якщо він правильний), дає можливість рухатися до мети найкоротшим шляхом. Справжній М. не лише слугує своєрідним компасом, за яким суб'єкт пізнання і дії прокладає свій шлях, а й допомагає уникнути помилок.

Наук. М. — це цілеспрямований підхід, шлях, за допомогою якого досягається поставлена мета. Це комплекс різних пізнавальних підходів і практичних операцій, спрямованих на набуття наук. знань.

У психології і педагогії наук. М. являє собою систему підходів і способів, які відповідають предмету і завданням даної науки. Поняття «М.» застосовується в широкому і вузькому розумінні — воно означає пізнавальний процес, який включає кілька способів (напр., М. теор. аналізу включає, крім останнього, ще синтез, абстрагування, узагальнення тощо); у вузькому — спеці-

альні прийоми наук. дисципліни. Напр., у психології і педагогії — М. наук. спостереження, М. опитування, експериментальний М. тощо.

Різноманітність видів людської діяльності зумовлює багатоаспектність М., які можуть бути класифіковані за найрізноманітнішими основами (критеріями). Передусім слід виділити М. духовної, ідеальної (у т. ч. наук.) і матеріальної (практичної) діяльності. Сьогодні стало очевидним, що система М., методологія не може бути обмежена лише сферою наук. пізнання, вона має виходити за її межі і обов'язково включати сферу практики. При цьому необхідно пам'ятати про тісну взаємодію цих двох сфер діяльності людини.

До характерних ознак наук. М. (до якого б типу він не належав) найчастіше відносять: об'єктивність, відтворюваність, евристичність, необхідність, конкретність тощо. М. психол.-пед. дослідження можна згрупувати за різними ознаками. Зокрема, за призначенням розрізняють в одному випадку М. збирання фактичного матеріалу, його теор. інтерпретації, спрямованого перетворення; в ін. випадку — М. діагностики, пояснення, прогнозування, корекції, статистичної обробки матеріалів тощо. Найчастіше в психології і педагогії М. групують за рівнем проникнення в суть психол.-пед. явищ, які вивчаються, і виділяють дві групи М. — емпіричного і теор. дослідження. Перша група М. ґрунтується на досвіді, практиці, експерименті тощо, друга пов'язана з абстрагуванням від почуттєвої реальності, з побудовою моделей тощо.

До емпіричних М. відносять: М. пед. спостережень; М. бесіди, інтерв'ю, анкетування; М. рейтингу і самооцінки; М. пед. консилиуму, діагностуючих контрольних робіт; М. пед. експерименту, а також дослідну роботу, контент-аналіз, узагальнення пед. досвіду, наук. експедицію, експертне опитування, соціометричний М., М. тестування.

М. теор. характеру опосередковано і безпосередньо виходять на аналіз реальних пед. процесів (їх причин, джерел розвитку, системи умов, які забезпечують їх ефективне функціонування). До теор. М. відносять: М. моделювання, побудову ідеалізованих об'єктів (ідеалізація), М. абстрагування і конкретизації, монографічний М., кількісні та якісні М., мислений експеримент.

Лит.: 1. Барсков А. Г. Научный метод: возможности и иллюзии. — М., 1994; 2. Рузавин Г. И. Методы научного исследования. — М., 1974; 3. Краевский В. В. Методология педагогического исследования. — Самара, 1994.

С. У. Гончаренко

МЕТОД ПРОЕКТІВ — система навчання, за якої учні набувають знань і вмінь у процесі планування і виконання практичних завдань — проектів, що поступово ускладнюються. Виник у 2-й пол.